

Prof. Dr. Oktay UYGUN
Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Öğretim Üyesi

DEVLET TEORİSİ

Gözden Geçirilmiş 8. Baskı

onikilevha
YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

Önsöz	V
İçindekiler	VII

Giriş Bölümü TEMEL KAVRAMLAR

İktidar	2
Otorite	2
Siyasal İktidar	3
Global Toplum Tipleri	4
Karşılıklılık ve Tabiiyet İlişkileri	6
Meşruiyet	7
Devlet	9
Üç Unsurlu Devlet Teorisi.....	10
Egemenlik	10
Devlet, Hukuk ve Egemenlik	11

Birinci Bölüm DEVLETİN KÖKENİ

I- DEVLET ÖNCESİ TOPLUMLAR	13
A- İlkel Toplumda Siyasal İktidarın Niteliği	15
İlkel Toplumunu Eksikleriyle Tanımlamak!.....	17
Pazardan Yoksunluk!	17

	<i>Tartışma Konusu 1</i>	
	<i>İlkellik ve Uygarlık Üzerine</i>	18
	Yazıdan Yoksunluk!	19
	Tarihten Yoksunluk!.....	20
	Devletten Yoksunluk!.....	21
	İlkel Toplumda İktidar İlişkileri.....	21
	<i>Tartışma Konusu 2</i>	
	<i>İlkel Toplumda Önderin Gücü</i>	24
B-	İlkel Toplumda Eşitliğin Korunması	26
	İnsan Vücuduna Kazınan Yasa.....	26
	Özel Mülkiyet Yasası, Potlaç, Mübadele	28
	Nüfusun Dengede Tutulması	31
	Ortak Özellikler	33
	Anaerkillik, Anasoyluluk ve Kadının Statüsü.....	34
	<i>Tartışma Konusu 3</i>	
	<i>Siyasal İktidarın Cinsiyeti</i>	37
II-	İLKEL TOPLUMDAN DEVLETLİ TOPLUMA GEÇİŞ	39
A-	Devletin Ortaya Çıkışı: Dış Etkenler.....	41
	Fetih Teorisi ve Mezopotamya'da Devletin Doğuşu.....	42
	Fetih Teorisi ve İnka Uygarlığı.....	45
	Hidrolik Tuzak Teorisi.....	47
	<i>Tartışma Konusu 4</i>	
	<i>İlkel Toplumun Devletleşme Sürecinde Savaşçı ve Barışçı İlişkiler</i>	47
B-	Devletin Ortaya Çıkışı: İç Etkenler	48
1-	Dini Etkenler ve Pierre Clastres	49
	Marksist Devlet Teorisine Eleştiri	49
	Ormanın Peygamberleri.....	51
	Maya Uygarlığı Bir İstisna mı?	54
2-	Ekonomik Etkenler ve Marvin Harris	56
	Solomon Adalarında Büyük Adamlık Kurumu	56
	Trobriand Adalarında Büyük Adamlık Kurumu.....	57
	Bunyoro Topluluğunda Büyük Adamlık Kurumu.....	58
C-	Devletin Kuruluşuna Yol Açan Etkenlerin Değerlendirilmesi	59
	<i>Tartışma Konusu 5</i>	
	<i>Mezopotamya: İlk Kentler, İlk Devletler</i>	62

İkinci Bölüm

KENT DEVLETİ

I-	ŞEFLİKLERDEN KENT DEVLETİNE GEÇİŞ.....	65
II-	İLK KENT DEVLETLERİ.....	67
III-	İLK İMPARATORLUK.....	71
	<i>Tartışma Konusu 6</i>	
	<i>Sümer Kent Devletlerinin Niteliği.....</i>	73
IV-	ESKİ YUNAN UYGARLIĞINDA KENT DEVLETLERİ.....	75
V-	YUNAN KENT DEVLETLERİ VE DOĞRUDAN DEMOKRASİ.....	78
	A- İlk Demokratik Reformlar	80
	B- Atina Demokrasisinin Kurumları.....	84
	1- Yasama: Halk Meclisi (Ekklesia)	84
	2- Yürütme: Beşyüzler Konseyi (Boule).....	86
	3- Yargı: Halk Mahkemesi (Dikasterion)	89
	<i>Tartışma Konusu 7</i>	
	<i>Sokrates'in Yargılanması.....</i>	93
VI-	ATİNA DEMOKRASİSİNİN GERÇEKLEŞTİĞİ KOŞULLAR.....	95
	A- Küçük Ölçekli Bir Devlet	95
	B- Yüz Yüze Toplum	95
	C- Türdeş Sosyal Yapı.....	97
VII-	ATİNA DEMOKRASİSİNDE KİŞİSEL ÖZGÜRLÜKLER	97
	A- İfade Özgürlüğü.....	98
	B- İnanç Özgürlüğü.....	100
	C- Diğer Özgürlükler	104
	D- Özgürlüklerin Güvencesi.....	104
VIII-	ATİNA'DA YURTTAŞLIK STATÜSÜ VE YURTTAŞLIK BİLİNCİ	105
	A- Sitenin Bağımsızlığı.....	105
	B- Siyasal Yaşama Aktif Katılım	106
	Devletsiz Demokrasi	108
	Kadının Konumu	109
	Bir Yaşam Biçimi Olarak Demokrasi.....	111
	C- Atina'da Kölelik.....	114
	D- Amatör Siyaset	115

IX- ATİNA'DA MUHALİF SİYASAL DÜŞÜNCE	116
A- Radikal Muhalefet: Platon.....	116
Platon'un Toplum ve Devlet Anlayışı	118
Platon'un Adalet Anlayışı	119
Platon'da Mülkiyet ve Aile.....	120
Platon'da Kadın – Erkek Eşitliği.....	122
Kölelik.....	122
Platon'dan Almamız Gereken Ders	123
<i>Tartışma Konusu 8</i>	
<i>İyi ile Kötünün Çelişkisi.....</i>	<i>124</i>
B- İlimli Muhalefet: Aristoteles	126
Aristoteles'in İnsan, Toplum ve Devlet Anlayışı.....	127
Aristoteles'e Göre Yönetimlerin Değişme Nedenleri	129
Aristoteles'e Göre En İyi Yönetim	130
Eşitsizliklerin Meşrulaştırılması.....	132
Aristoteles'in Adalet Anlayışı	133
X- YUNAN KENT DEVLETLERİNİN ÇÖKÜŞÜ	134
Epikürizm	135
Stoisizm	137
XI- ROMA: KRALLIK, CUMHURİYET, İMPARATORLUK.....	139
Cumhuriyet Dönemi.....	140
İmparatorluk Dönemi.....	141
Polybios	142
Marcus Tullius Cicero.....	143
<i>Tartışma Konusu 9</i>	
<i>Roma'nın Başarıları .....</i>	<i>144</i>
XII- İMPARATORLUK DÜZENİ.....	145
İmparatorluk ve Devlet	147
İmparatorluk, Hegemonya, Konfederasyon.....	149
Bir İmparatorluk Ne Zaman Devlete Dönüşür?	150
Sovyetler Birliği Örneği.....	151
İmparatorluk Toplumunu Yaratılmasında Başarılı (!) Örnekler.....	152
Mısır İmparatorluğu	154
Roma İmparatorluğu.....	155

Üçüncü Bölüm

FEODAL DEVLET

I-	FEODAL TOPLUM.....	161
	Feodal Beylerin Kökeni	163
	Serflerin Kökeni	163
II-	FEODAL İKTİDAR.....	164
	İktidar İlişkisinin Sözleşmesel Karakteri.....	164
	İktidarın Bölünmesi.....	165
	Hıristiyanlık	167
III-	TEOKRATİK İKTİDAR ANLAYIŞI.....	169
	A- Tanrı Devleti: Aziz Agustinus.....	169
	B- Tanrısal Yasaların Üstünlüğü: Aquinolu Thomas.....	171
	<i>Tartışma Konusu 10</i>	
	<i>Katolik Kilisesi'nin Gücü.....</i>	173
IV-	LAİK İKTİDAR ANLAYIŞI	174
	A- İnsan Yapımı Yasaların Üstünlüğü: Padova'lı Marsilius.....	174
	B- İktidarın Kökenine İlişkin İlk Bilimsel Teori:	
	İbni Haldun	177
	1- Siyasal İktidarın Kökeni.....	179
	2- Soy Dayanışması (Asabiyyet).....	180
	Evrensel Bir Sosyal Yasa.....	181
	Dayanışma Biçimleri	183
	Soy Dayanışması ve Devletin Kuruluşu	183
	Soy Dayanışmasının Niteliği.....	184
	3- Dönemler Kuramı (Tavırlar Teorisi)	185
	4- Dönemler Kuramının Eleştirisi	187
	Organisizm.....	187
	Fatalizm (Kadercilik).....	189
	Pesimizizm (Kötümserlik)	191
	<i>Tartışma Konusu 11</i>	
	<i>Yakın Tarihimize İbni Haldun'un Gözüyle Bakmak.....</i>	194

Dördüncü Bölüm

ULUS DEVLET

I-	EGEMEN İKTİDARIN DOĞUŞU	197
A-	Laik İktidar: Nicola Machiavelli.....	199
	İtalya'nın Ulusal Birliğini Sağlayacak Hükümdarın Portresi	200
	İktidarın Kaynağı	202
	İktidarın Meşruiyeti.....	203
	<i>Tartışma Konusu 12</i>	
	<i>Monarşik Yönetimin Büyüsü</i>	205
B-	Egemen İktidar: Jean Bodin	207
	Egemen Devletin Özellikleri	208
	Bodin'in Egemenlik Anlayışının Sonuçları.....	214
C-	Yeni Bir Meşruiyet Anlayışı: Thomas Hobbes	214
	Hobbes ve Toplum Sözleşmesi	218
	Toplum Sözleşmesinin Sonuçları ve Yönetim Biçimleri.....	220
	Hobbes'un Doğal Haklar ve Adalet Anlayışı.....	221
	Hobbes'a Göre İktidarın Sınırı: Yaşam Hakkı.....	223
	<i>Tartışma Konusu 13</i>	
	<i>Hobbes'un Leviathan'ı ve 20. Yüzyıl Diktatörlükleri</i>	226
	<i>Tartışma Konusu 14</i>	
	<i>Thomas Hobbes'un Eleştirisi</i>	227
II-	EGEMEN İKTİDARIN SINIRLANMASI	228
A-	Doğal Haklar Teorisi: John Locke	229
	İktidarın Kaynağı	229
	Doğa Durumu ve Toplum Sözleşmesi.....	230
	İktidarın Sınırı ve Direnme Hakkı.....	232
	Yönetim Biçimleri ve Mutlak İktidar	234
	Locke ve Kuvvetler Ayrılığı İlkesi.....	235
	Mülkiyet Hakkı.....	236
	<i>Tartışma Konusu 15</i>	
	<i>Mülkiyet Hakkının Kökeni</i>	238
B-	Kuvvetler Ayrılığı İlkesi: Charles Louis Montesquieu.....	242
	Yönetim Biçimleri ve Dayandıkları İlkeler.....	244
	Kuvvetler Ayrılığı İlkesi	246

III- EGEMEN İKTİDARIN DEMOKRATİKLEŞMESİ	247
A- Halk Egemenliği: Jean-Jacques Rousseau	248
Toplum Sözleşmesi.....	250
Genel İrade: Yanılmaz Bir İçgüdü	252
Rousseau'nun Yasa Anlayışı.....	255
B- Çoğunluğun Despotizmi Tehlikesi ve Rousseau	256
Kuvvetler Birliği mi? Kuvvetler Ayrılığı mı?.....	259
Rousseau'da Yönetim Biçimleri	262
Rousseau ve Doğal Haklar Teorisi.....	264
C- Toplum Sözleşmesi'nin Ulus Devlete Uygulanabilirliği	265
<i>Tartışma Konusu 16</i>	
<i>Çoğunluğun Despotizmi</i>	267
IV- EGEMEN İKTİDARIN BÖLÜNMESİ:	
FEDERAL DEVLET	269
A- Federal Devlet ve Egemenliğin Bölünmezliği İlkesi.....	270
B- Klâsik Egemenlik Anlayışının Aşılması.....	274
C- Federal Devlet ve Çağdaş Egemenlik Anlayışı.....	277
D- ABD'nin Kuruluşunda Egemenlik Tartışması	281
E- Egemenlik Atomunun Bölünmesi.....	282
Federal Hukuk Üstün müdür?.....	287
Egemenlik Kaynağında Bölünmüş müdür?	289
F- Bölgesi Devlet.....	291
1- İtalya	291
2- İspanya	293
3- Fransa	296
G- Bölgesi Devlet ve Federal Devletin Karşılaştırılması.....	298
H- Federal Devlet ve Konfederasyonun Karşılaştırılması.....	301
V- EGEMEN İKTİDAR VE HUKUK DEVLETİ İLKESİ.....	305
A- Hukuk Devleti / Hukukun Üstünlüğü İlkesinin Tarihsel Gelişimi	307
B- Hukuk Devleti İlkesinin Şekli ve Maddi Kriterleri	311
C- Türkiye'de Hukuk Devleti İlkesinin Gelişimi	317
D- Anayasa Mahkemesi'nin Hukuk Devleti Anlayışı.....	322
Uygulamada Hukukun Üstünlüğü İlkesi.....	324
<i>Tartışma Konusu 17</i>	
<i>Günümüzde Egemenlikten Ne Anlamalıyız?</i>	325

Beşinci Bölüm
MODERN SİYASAL İDEOLOJİLER

I-	LİBERALİZM VE SOSYAL DEVLET ANLAYIŞI.....	329
A-	Liberalizmde Birey, Toplum ve Devlet İlişkileri.....	330
	Siyasal Liberalizm – Ekonomik Liberalizm.....	331
	Devlet İktidarının Sınırı.....	332
	Liberalizmin Özgürlük Anlayışı.....	333
	Liberalizm ve Demokrasi	334
B-	Sosyal Devlette Birey, Toplum ve Devlet İlişkileri.....	336
	Sosyal Devletin Özgürlük ve Eşitlik Anlayışı.....	337
	Sosyal Devlet Anlayışı ve Demokrasi.....	338
II-	MARKSİZM.....	340
A-	Marksizmin Felsefi Temeli: Diyalektik Materyalizm.....	340
B-	Marksizmin İnsan, Toplum ve Devlet Anlayışı	343
	Marksizmin Özgürlük Anlayışı.....	343
	Marksizmin Eşitlik Anlayışı.....	347
	Marksizm ve Demokrasi.....	348
C-	Marksizmin Öngörülleri	350
D-	Marksizmin Uygulaması: SSCB Deneyimi.....	352
III-	FAŞİZM.....	356
A-	Faşizmin İtalya’da Doğuşu	357
B-	Faşizmde Birey, Toplum ve Devlet İlişkileri.....	358
	Korporasyonlar ve Korporatif Ekonomi.....	359
	Faşizmin Özgürlük ve Eşitlik Anlayışı	360
	Faşizm ve Demokrasi	361
C-	Faşist Hareketin Değerlendirilmesi	362
	<i>Tartışma Konusu 18</i>	
	<i>Yirminci Yüzyılda Diktatörlük ve Faşizm .....</i>	363
IV-	NASYONAL SOSYALİZM	364
A-	Nasyonal Sosyalizmin Almanya’da Doğuşu	365
B-	İrk Devletinin Kuruluşu	367
C-	Nasyonal Sosyalist İktidarın Özellikleri.....	370
D-	Totaliter Diktatörlük.....	371

	<i>Tartışma Konusu 19</i>	
	<i>Alman Faşizmi ve Kitle Ruhu</i>	374
	<i>Tartışma Konusu 20</i>	
	<i>Nasyonal Sosyalizm ve Komünizm: Benzerlikler ve Farklılıklar</i>	376
V-	ANARŞİZM.....	377
	A- Anarşizm ve Bireyin Önemi.....	379
	B- Anarşizmin Özgürlük ve Eşitlik Anlayışı.....	380
	C- Anarşizm ve Şiddet.....	382
	D- Anarşist Toplumda Kuralların Kaynağı ve Niteliği.....	384
	E- Anarşizm ve Demokrasi.....	386
	<i>Tartışma Konusu 21</i>	
	<i>Bir Devlet Düşmanı ile Röportaj</i>	389

Altıncı Bölüm

DEMOKRASİ TEORİSİ

I-	MODERN ÇAĞ'DA DEMOKRASİNİN YENİDEN DOĞUŞU.....	395
	Mekân ve Zamanda Farklılık.....	396
	Demokratikleşme Dalgaları.....	397
II-	MODERN DEMOKRASİYİ BİÇİMLENDİREN ETKENLER.....	399
	1) Cumhuriyetçi Gelenek.....	399
	2) Kuvvetler Ayrılığı.....	400
	3) Siyasal Temsil.....	401
	4) Liberalizm.....	403
	5) Doğal Haklar Teorisi.....	404
	6) Laiklik.....	406
	<i>Tartışma Konusu 22</i>	
	<i>Laiklik İdeali</i>	408
III-	DEMOKRASİ NASIL HAKLILAŞTIRILABİLİR?.....	410
	A- Tarihsel Deneyim.....	410
	B- Demokrasinin Ahlaki Temeli.....	412
	Ahlaki Özerklik.....	412
	Doğal Eşitlik İlkesi.....	414
	Bireysel Kendi Kaderini Tayin Hakkı.....	416
	C- Demokrasinin Rasyonel Temeli.....	419

	Bireysel Çıkarların Belirlenmesi	421
	Bireysel Çıkarların Gerçekleştirilmesi	423
	Bireysel Çıkar - Kamu Yararı Ayrımı.....	425
	Liberal ve Cumhuriyetçi Yaklaşımlar	427
	Müzakereci Demokrasi.....	427
	Demokratik Süreç ve Kamu Yararının Belirlenmesi	428
	Kamu Yararı, Uzmanlaşma ve Elit Yönetimi	432
IV-	DEMOKRASİ MODELLERİ	434
	İktidarın Doğrudan Kullanımından İktidarın Denetlenmesine.....	435
	Modern Çağın İlk Demokrasi Teorileri.....	436
V-	DEMOKRATİK ELİTİZM VE KATILIMCI DEMOKRASİ	438
	Halkın Siyasetteki Rolü	438
	Siyasal Elitin Rolü.....	441
	Yurttaşların Çıkarlarının Korunması	444
	Siyasal Katılımın Arttırılması Sorunu.....	446
	Kaybolan Perspektif	446
	İşyeri Demokrasisi	448
	<i>Tartışma Konusu 23</i>	
	<i>Mondragon Kooperatifler Grubu.....</i>	450
	Demokrasinin Yaygınlaştırılması ve Rejimin İstikrarı	456
	Halkoylaması	457
	<i>Tartışma Konusu 24</i>	
	<i>Modern Devlet ve Doğrudan Demokrasi.....</i>	463
	<i>Tartışma Konusu 25</i>	
	<i>Demokratik Toplumlar Ne Tür Bir Despotizmden Korkmalıdır?.....</i>	465
VI-	ÇOĞUNLUK DEMOKRASİSİ VE KONSENSÜS DEMOKRASİSİ	466
	A- Yeni Bir Toplum ve Yeni Bir Siyaset Anlayışı.....	467
	B- Demokrasinin Çoğunluk ve Konsensüs Modelleri	469
	C- Demokrasi Modelleri ve Sosyal Yapı.....	476
VII-	TÜRKİYE'NİN DEMOKRASİ SERÜVENİ.....	479
	A- Osmanlı İmparatorluğu Dönemi.....	479
	<i>Tartışma Konusu 26</i>	
	<i>Yerel Kongre İktidarlari .....</i>	481
	B- Türk Devrimi ve Demokratikleşme	483

C- Tek Parti Rejiminin Niteliği	485
D- Çok Partili Dönem	491
E- 1961 Anayasası ve Çoğulcu Demokrasi Anlayışı	493
<i>Tartışma Konusu 27</i>	
<i>Milli Egemenlik ve Milli İrade</i>	496
VIII- KONSENSÜS DEMOKRASİSİ VE TÜRKİYE.....	498
Türkiye'nin Sosyal Yapısı.....	499
Kültürel Kimliklerin Siyasallaşması	501
Bir Tespit ve Değerlendirme.....	504

Yedinci Bölüm

İNSAN HAKLARI TEORİSİ

I- TEMEL KAVRAMLAR VE TARİHSEL GELİŞİM.....	506
A- İnsanın Değeri ve İnsan Onuru	506
B- Modern Çağ'da İnsan Hakları Öğretisinin Doğuşu.....	512
İngiliz, Amerikan ve Fransız Hak Belgeleri.....	514
Hak Kavramı	516
İnsan Hakları Kavramı	517
İnsan Haklarının Benzer Kavramlardan Ayırt Edilmesi.....	519
II- İNSAN HAKLARININ KAYNAĞI.....	519
Doğal Hukuk ve Doğal Haklar Teorisi.....	520
Doğal Haklar Teorisinin Eleştirisi	523
İnsan Doğası ve İnsan Gereksinimleri	524
İnsan Doğası ve İnsanın Olanakları.....	526
İnsan Hakları Keşif mi, İcat mı?	528
Doğal Haklar Teorisinin Sonuçları.....	529
III- HAK KUŞAKLARI VE BÜTÜNSELLİK İLKESİ.....	532
Hakların Sayısı Neden Artıyor?	533
Birinci Kuşak (Klasik) Hakların Doğuşu	534
İkinci Kuşak (Sosyal) Hakların Doğuşu	535
Üçüncü Kuşak Hakların Doğuşu	536
Dördüncü Kuşak Hakların Doğuşu	538
İnsan Haklarının Bütünlüğü İlkesi	538

IV- KÜLTÜREL RÖLATİVİZM VE EVRENSELLİK İLKESİ.....	539
A- İnsan Haklarının Tarihsel Özgüllüğü ve Evrensellik.....	540
B- Geleneksel Hint Kültürü ve İnsan Hakları.....	545
<i>Tartışma Konusu 28</i>	
<i>Roop Kanwar: Kurban mı, Tanrıça mı?.....</i>	549
C- İslam Kültürü ve İnsan Hakları.....	552
1- İnsan Haklarına İslami ve Evrensel Yaklaşımlar.....	552
2- İslam Hukuku ile İnsan Hakları Öğretisi Arasındaki Uyumsuzluk.....	556
1) Kölelik.....	556
2) Sabit Cezalar (Hadd Cezaları).....	558
3) İnanmayanların Durumu.....	559
4) Din ve Vicdan Özgürlüğü ile Dinden Dönme Cezası.....	560
5) Hıristiyan ve Yahudi Azınlıkların Statüsü.....	562
6) Kadınların Statüsü.....	562
3- Özgürlükçü Yorumun Sınırları.....	565
D- Evrensellik – Kültürel Rölativizm Gerilimi Üzerine Bir Değerlendirme	567
V- BİRİNCİ KUŞAK HAKLARLA İLGİLİ TARTIŞMALAR.....	569
Birinci Kuşak Hakların Gerçekleştirilmesinde Devletin Pozitif Edimi	570
Pozitif Edimin Anayasada Düzenlenmesi.....	574
VI- İKİNCİ KUŞAK HAKLARLA İLGİLİ TARTIŞMALAR.....	574
A- İkinci Kuşak Haklara Yönelik Liberal Eleştiri.....	574
B- Sosyal Hakların Güçlendirilmesi.....	580
Küreselleşme ve Sosyal Haklar.....	581
Küresel Fırsat Eşitliği.....	582
Sosyal Hakların Somutlaştırılması.....	583
Devletin İktisadi ve Sosyal Ödevlerinin Sınırı.....	584
Anayasa Mahkemesi ve Sosyal Haklar.....	586
VII- ÜÇÜNCÜ KUŞAK HAKLARLA İLGİLİ TARTIŞMALAR.....	587
Üçüncü Kuşak Hakların Niteliği.....	589
Hakkın Unsurları.....	591
Hakların Öznesiyle İlgili Sorunlar.....	591
Halkların Kendi Kaderini Tayin Hakkı.....	592
Kültürel Kimliğe Saygı Hakkı.....	594
VIII- DÖRDÜNCÜ KUŞAK HAKLARLA İLGİLİ TARTIŞMALAR.....	597

A- Biyo-teknoloji ve İnsan Doğası.....	597
Biyo-teknoloji ve Yasaklar	599
Kant Etiği ve İnsan Onuru	601
İnsan Doğasına Farklı Yaklaşımlar	603
B- Bilişim Teknolojisi ve İnsan Onuru	605
C- Yeni Tehditlerin Ortaya Çıkardığı Yeni Hak Talepleri	607
Kişisel Bütünlük Hakkı?	607
Kişisel Verilerin Korunması Hakkı.....	608
IX- İNSAN HAKLARI VE ULUSLARARASI POLİTİKA.....	610
Westphalia Modeli Dünya Düzeni ve İnsan Hakları.....	610
Yirminci Yüzyılda İnsan Hakları: Küresel Bir İdeoloji	612
Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	613
İnsan Hakları, Yayılımcı Dış Politika ve Silahlı Müdahale	615

Sekizinci Bölüm

SİYASAL ÖZGÜRLÜKLER VE DEMOKRASİ

I- İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ	619
A- AIHS ve Türk Hukukunda İfade Özgürlüğü.....	620
İfade Özgürlüğünün Negatif ve Pozitif Boyutları.....	622
İfade Özgürlüğünün Kapsamı ve Sınırları	623
B- İrkçi Düşünce Açıklamaları	624
Uluslararası Hukuk Bakımından.....	625
Türk Hukuku Bakımından	632
İfade Özgürlüğünün Sınırlanmasında Takdir Yetkisi.....	633
C- Dini ve Ahlaki Konulara İlişkin İfade Özgürlüğü	634
D- Nefret İfadesi ve TCK 216.....	636
1- Suçun Niteliği	637
2- TCK 216 ve İnanç Temelli Kışkırtma.....	639
E- Siyasal Eleştiri Özgürlüğü.....	643
1- Siyasal Eleştiri ve TCK 301	645
<i>Tartışma Konusu 29</i>	
<i>Türk Milletini Aşağılama Suçu ve İfade Özgürlüğü .....</i>	<i>651</i>
2- Politikacılara Yönelik Eleştiri ve Politikacıların Eleştiri Özgürlüğü	655

3- TCK 305: Temel Milli Yararlara Aykırılık Suçu.....	658
F- Ayrılkçı Görüşler.....	660
G- Vicdani Ret ve İfade Özgürlüğü	662
II- SİYASAL ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ	663
A- Siyasal Partilerin İşlevi.....	664
B- AİHS ve Siyasal Parti Özgürlüğü	665
C- AİHM İçtihatları Çerçevesinde Türk Hukukunun Değerlendirilmesi	672
1- Ülke Bütünlüğün Korunması ve Bölünmezlik İlkesi.....	673
2- Siyasi Partiler Kanunu'ndaki Şekli Yasaklar.....	678
3- Devletin Temel İlkelerinin Değiştirilmesi Sorunu.....	679
4- Laiklik İlkesinin Korunması	682
D- Mücadeleci Demokrasi / Mücadeleci Devlet	685
1- Mücadeleci Demokrasi Anlayışı	685
2- Avrupa Konseyi'ne Üye Devletlerde Mücadeleci Demokrasi Uygulamaları.....	687
3- Türkiye'de Siyasal Parti Yasaklarının Genel Görünümü	689
III- TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ ÖZGÜRLÜĞÜ.....	691
A- Demokrasi ve Toplantı Özgürlüğü.....	691
B- Bildirim Verilmeden Yapılan Toplantılar.....	692
C- Ertelenmiş veya Yasaklanmış Toplantılar	695
D- Toplantı Mekanı, Zamanı ve Süresi ile İlgili Yasaklar.....	697
E- Toplantılara Müdahale Edilmesi	699
Kamu Düzeninin Korunması Amacıyla Müdahale.....	699
Orantısız Müdahale ve Kötü Muamele Yasağı.....	701
Müdahalede Biber Gazı Kullanımı	702
F- Toplantı Özgürlüğü Üzerine Bir Tespit ve Değerlendirme.....	703
KAYNAKLAR.....	705